

FIGYELŐ

Mátrai László kitüntetése. Magyarország felszabadulásának 30. évfordulója alkalmából a Minisztertanács MÁTRAI László akadémikusnak, az Egyetemi Könyvtár főigazgatójának Állami Díjat adományozott. MÁTRAI László akadémikus, aki a *Magyar Könyvszemle* Szerkesztő Bizottságának is az elnöke, a magas kitüntetést tudományos és tudományszervezési tevékenységéért, valamint egész életművéért kapta.

Codices manuscripti. Zeitschrift für Handschriftenkunde.¹ Az Osztrák Nemzeti Könyvtár kéziratárának vezetője, Otto MAZAL, és helyettese, Eva IRBLICH új negyedéves, kézirat-tani folyóirat indítását adta hírül. A *Codices manuscripti* a német nyelvterület első ilyen jellegű folyóirata lesz. Működésének azonban nem kíván sem területi határt szabni, sem a már meglévő nemzetközi tárgykörű folyóiratokkal, mint pl. a *Scriptorium*, konkurrálni. Születését az a megfontolás segítette elő, hogy a könyvekkel és kéziratokkal foglalkozó diszciplína az elmúlt évtizedek során önálló, bár komplex szaktudománnyá vált, anélkül, hogy elvi hovatartozása (történelmi, vagy filológiai tudomány?) és egy sereg terminológiai kérdés tisztázást nyert volna. Bizonyos azonban, hogy ez a látszólagos ezoterikus és kisszerű tudomány sok és jelentős adalékot szolgáltathat a legtágabb értelemben vett kultúrtörténet számára, amelyen belül az egyes államok, ill. nemzeti kultúrák között, éppen Közép-Európában oly sok társadalmi, politikai, tudományos és irodalmi érintkezéssel kell számolnunk. A folyóirat elsősorban a következő szakterületekről vár tanulmányokat: 1. Új eredmények és leletek a kézirat-kutatás terén, az antik kéziratosságtól a modern autográfokig. 2. Tudósítások könyvtárak új kézirat-szerzeményezéséről. 3. Adalékok a kéziratfeldolgozás gyakorlati kérdéseire. 4. Szakirodalmi hírdetések és könyvismertetések.

A szerkesztőség címe: Österreichische Nationalbibliothek, Handschriftensammlung, Josefplatz 1. A—1014 Wien. Kéziratküldés előtt ajánlatos megkérni a szerkesztőségtől a kézirat külalakjára, az irodalmi hivatkozások módjára kialakított irányelveket.

V. A.

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1970—1971.* A szerkesztőségi, szerzői munka, amelynek gyümölcse a rég várt, ezúttal orgona-lila borítójú, vaskos, 30 íves kötet, méltó a kiadó intézményhez, az ország első könyvtárához, s híven viszi tovább

¹ Begründet und herausgegeben von Otto MAZAL und Eva IRBLICH. Verlag Brüder Hollinek — Wien.

* Szerk. biz.: BATA Imre, FERENCZY Endréné, HARASZTY Gyula, SOLTÉSZ Zoltánné, WINDISCH Éva. Felelős szerk. NÉMETH Mária. Technikai szerk. JUHÁSZ Lászlóné. Bp. 1973.

az Évkönyv eddigi vonalát, tematikáját, igényességét. Tartalom, szerkezet s a munkatársak megválasztása dolgában akár mintául állíthatnánk a kötetet a hasonló műfajú könyvtári kiadványok elé. Minél átfogóbban bemutatni az intézmény tevékenységét s előmozdítani tudományos és gyakorlati törekvéseit! E kétarcú mondatba sűrítethető műfaji követelményeknek a kötet több értelemben is eleget tesz.

Először úgy, hogy állandó rovatként hozza a Könyvtár beszámolóját. A példás tömörséggel 33 oldalon összefogott *beszámoló* úgy mutatja be a hatalmas intézményt, mint amely izmosan fejlődik, vállalkozik és teljesít ott, ahol az emberfőn s a dolgok kézen mülk (szervezeti korszerűsítés, gépesítés, fellendülő bibliográfiai, könyvforgalmi és egyéb szolgáltató tevékenység), de a múlthoz ragadva, szegényesen tengődik a működés épületbeli férőhelyhez kötött ágazataiban, legfőképp a gyűjtemény építése és olvasói használata terén. Nincs a beszámolónak fejezete, amely ne tarthatna számot a könyvtárosok legszélesebb körű érdeklődésére, hisz az OSzK az ő segítségükre s az ő olvasóik javára bontakoztatja ki szolgáltatásait. Van mit irigyelniük is: az OSzK működésének viszonylag kiemelkedő gazdasági megalapozottságú, technikai fejlődését, a külföldi utak nagyobb számát. A művelt olvasó (főleg a történész, irodalomtörténész) számára is heurisztikus értékű az állománygyarapításról szóló rész, amelyben régi szokás szerint tételesen és névről nevezve az is említve vannak a jelesebb szerzemények. (Ha mindjárt meg is szólal néha a földhözragadt kívülálló kérdése: mért a nemzeti könyvtár, s mért nem valamelyik egyetemi számára sikerült megszerezni pl. SCHILLER ritkaságnak számító *Die Horen* c. folyóiratát és a *Szovremennik* reprint kiadását.) A beszámolóhoz fűzött táblázatokon minden lényeges adat közölve van, s „A könyvtár kiadványai” c. rovat a nemzeti bibliográfiai tevékenység fejlődését érzékelteti. Nyíthatnánk vitát arról, nem kellene-e kiegészíteni a táblázatokat itt nem szereplő lényeges működési adatokkal (ld. szolgáltatások!). Megkérdeshetnénk, mikor mellőzi már az OSzK statisztika az egy mappában vagy kötegben kézbeadott kisnyomtatványok minden egyes darabjának „használt egység”-kénti kimutatását. (Azáltal ui., hogy a statisztikus pl. 71-ben 123.288 egységet használtat 126 olvasóval, kizáródik az összehasonlítás lehetősége az OSzK és más könyvtárak forgalma között.) Fuércsálhatnánk, hogy ma, amikor az offset-, a mikrofilm- és egyéb nem hagyományos technikáknak a tudományos közlésben bekövetkezett elterjedése miatt a magasnyomás már rég nem számít értékelő fogódzonak, a publikációk jegyzéke külön csoportosítja a nyomtatott és a sokszorosított kiadványokat. De az ilyen kérdések talán jelentékteleneznek tűnnek. Annál nyugtalanítóbbak azok, amelyek az OSzK mint egész és a KMK mint rész egymás mellé tett beszámolójának összevetése nyomán rajzanak elő. Jó ez így, ilyen szervesen külön tartva? Nem válnék-e javára a nagy jelentésnek a KMK-éhoz hasonló, teoretikusabb átvilágítása az adatoknak? Nem lenne-e ugyanakkor informatívabb a KMK beszámolója, ha tényszerűség dolgában jobban hasonlítana a nagy jelentéshez? Úgy kell-e felfognunk a két szöveg más nyelven írottágát, mint külső jelét annak, hogy az anya- és a leányintézmény még nem tudott a kívánt mértékben szervezni, vagy annak, hogy az élet már megcáfolta a 1952-es elképzelést, amely szerint lehetséges, sőt kölcsönösen megtermékenyítő a KMK szerves beépülése az OSzK működésébe?

A beszámolóban festett intézményen s országon belüli körkép kiszélesítéséhez, a nemzeti mellett a nemzetközi tevékenység orientálásához ad megfelelő keretet a „Nemzetközi könyvtári élet” c. rovat. Az *IFLA Nemzetközi Kiadványcsere Bizottságának 40 éves működése* c. írást olvashatjuk itt GOMBocz István tollából. Kitűnő munkáirás ez (hadd magyarítsuk így a *working paper*-t) a szó legteljesebb értelmében. Nemcsak az IFLA bizottság jelen s jövő tevékenységének tudatos alakításához szükséges történeti önmegismerést segíti az eredmények, törekvések, személyi és szervezeti információk számbavételével, hanem azoknak a magyar „könyvtár-diplomatáknak” a munkáját is

— az OSzK-n belül is kívül — akik alakítóan kívánnak beleszólni a szakterület nemzetközi szerveinek életébe. Ne feledjük: a nemzeti könyvtár az informatív tevékenységek intézményes rendszerének egyik dialektikus csomópontja, amely azáltal hogy nemzeti hivatást teljesít, nélkülözhetetlen nemzetközi funkciót tölt be; a hazai kultúrát, a belföldi kutatást szolgáló munkája pedig úgy válik teljessé, hogy elsőrendű fogadó, továbbító állomásként kapcsolja be a hazai rendszerbe a külföldi könyvtári intézmények szolgáltatásait s ezeken át dokumentumvagyonát. De éppen ezért a magyar olvasó, s a vele törődő közrendű könyvtáros az OSzK évkönyvéből arról szeretne tájékozódni, hogyan jeleskedik *magya az intézmény* a nemzetközi porondon, mire törekszik külügyi programja, milyen eredményeket értek el munkatársai a nemzetközi fórumokon és munkakapcsolatokban. Mert hisz szórványos információk alapján tudunk ilyen eredményekről és munkakapcsolatokról. Egyet-mást az ISBN és az ISSN rendszeréhez való csatlakozásról, a NTMIR-ben való részvételről. Hallottunk, olvastunk a KMK és a szocialista országokbeli rokon intézmények tanácskozásairól, együttműködéséről. Részt vettünk a Lenin Könyvtárral együtt rendezett magyar—szovjet könyvtártudományi kollokviumokon. De annak tanulmányozását, hogyan válik mindez (és még sok más jó munka) egy átfogó politika részévé, hogyan funkcionál az OSzK szervezet mint *egész* a nemzetközi tevékenységek metszetében, megfelelő színvonalon, összefüggően is lehetővé kellene tenni. Hadd ajánljuk ezt a szerkesztőség további programjára.

Ugyancsak a műfaj iratlan normáinak tesz eleget az Évkönyv azzal, hogy személyi vonatkozásban is az Intézményé marad. Munkatársai OSzK könyvtárosok. Van, akit indít, közlési lehetőséggel segít szakírói pályáján, s van — mint most KÁDÁR Jolán —, aki hajdani munkatárs létére otthonosan kapcsolódik az Évkönyv egy mai témaköréhez, szép eredményű kutatói expedíciók messze tájairól is hazatalál az OSzK központú kiadványban. A szélesebb értelemben vett munkaközösséget kovácsolja a szerkesztés abbéli hűségese igyekezete is, hogy megtartsa s tovább vigye a jövő felé az OSzK már nem élő, kiemelkedő személyiségeinek munkáját, jó emlékezetét. Most DEZSÉNYI Béla és GOMBOCZ István távozása adott erre szomorú alkalmat. Mindkettőjükéről HARASZTHY Gyula írt megemlékezést. Az ő finom tolla volt erre a feladatra talán a legalkalmasabb — szólal meg bennünk a nekrológ műfaji kellékeit is respektáló kritikus. Emberi kíváncsiságunkat és intézménytörténeti, tudománytörténeti érdeklődésünket azonban némileg kielégületlenül hagyja az érzelmekre ható szöveg. A minden derék munkást megillető általános elismerésen túl, keresnénk a karakterisztikumot, az egyszerű konkrét vonásokat, s az életrajzi vázlat mögött azon intézményi, társadalmi és tudományos erővonalak, érintkezési pontok megmutatását, amelyek a pályát s az egyéniséget formálták s amelyeken munkája nyomot hagyott. Ennek rekonstruálásához a két nekrológhoz csatlakozó életműbibliográfiák nyújtanak segítséget: egyik D. SZEMZŐ Piroska, a másik GOMBOCZ Istvánné kegyeletes gonddal szerkesztett munkája.

Sorra véve az Évkönyv tartalmát, hogyan, mennyiben tesz eleget rendeltetésének, mély lélegzetvétellel fohászkodunk neki annak a néhány mondatnak, amelyet *Az OSzK gyűjteményeiből és történetéből* c. fejezetbe foglalt munkákról előadhatunk. Őt, témakör szerint összefüggő írás az alapállomány és a régi gyűjtemények kialakulását, tartalmát ismerteti. (BERLÁSZ Jenő: *Jankovich Miklós könyvtári gyűjteményeinek kialakulása és sorsa*. 109—174. l. — SOMKÚTI Gabriella: *Széchenyi Ferenc nemzeti könyvgyűjteménye*. 175—200. l. — PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán: *Az Országos Széchényi Könyvtár „Régi Magyar Könyvtár” gyűjteménye a két világháború között (1919—1939)*. 201—216. l. — SOLTÉSZ Zoltánné: *A Régi Nyomatványok Tára állományának gyarapodása 1961—1970*. 217—230. l. — FAZAKAS József: *Pótlások Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I—III. kötetéhez*. Az Országos Széchényi Könyvtárban levő, bibliográfiailag még le nem írt régi magyar nyomtatványok. 7. közlemény. 231—242. l.) A periodika gyűj-

temény gyarapodását s szívós munkáját, helyenként viszontagságait (ld. amerikai hungaricumok megszerzése) kíséri végig egy hosszú szakaszon ILLYÉS Katalin. (*Adatok a hírlaptári állomány kialakulásának történetéhez 1884-től 1914-ig.* 243—270. l.) FARKAS László a könyvtári működés jogi, szervezeti szabályozásának dokumentumait faggatva mutatja be az OSzK belső kodifikációs tevékenységét a századfordulót megelőző s követő két negyedszázadban. (*Szervezeti, ügyrendi és olvasószolgálati szabályzatok a kiegyezéstől az első világháború végéig. 1867—1918.* 271—298. l.) Az írásokból egy meg lehetőségen céltudatos és szervezett intézménytörténeti program körvonalai rajzolódnak elő, noha a szűkebb témák kutatási szempontja és módszere, a periodizáció és a történeti anyag feldolgozásának, bemutatásának igénye tekintetében láthatóan valamennyi szerző kedve és belátása szerint dolgozott. BERLÁSZ Jenő társadalomtörténeti összefüggésében mutatja be JANKOVICH Miklós könyvtári, irodalmi törekvéseit s ha nem is elemzi ezek viszonyát a polgári progresszióhoz, összefüggésüket és ellentmondásukat a feudális felépítménnyel, jól érzékelteti, hogy a gyűjtő jelentősége messze túlnő a bibliofil megszállottakén, személye, munkája összeforr a nemzeti könyvtári gondolattal. PUKÁNSZKYNÉ a memoáriró módszerével eleveníti fel a régi magyar gyűjtemény feljegyzésre méltó eseményeit, s mint maga is céhbéli kutató, kitűnően érzékelteti a gyűjtemény szerepét a két világháború közti idők tudományos életében. A többi szerző kevésbé munkálja ki, vagy éppen csak érinti tárgyának társadalmi vagy tudománytörténeti összefüggéseit. Fő törekvésük a gyűjtemény vagy a könyvtári munka adatszerű bemutatása, egészen addig, hogy FAZAKAS csupán bibliográfiai leírásokat közöl, de nem foglalkozik a könyvek sorsával, gyűjteményi összefüggésükkel. Ezzel azonban a legkevésbé sem szeretnénk munkája értékét kisebbiteni. Ellenkezőleg. Éppen nyilvánvaló értékére utalva szeretnénk kifejezést adni metodikai felfogásunknak, amely akár általános kritikaként is felfogható azon adatközlésekkel szemben, amelyekben a szerző amúgy nyersen, élő és értelmes összefüggéssé nem építve, értelmezéssel és következtetésekkel nem dústíva tálalja anyagát, s csak összekötő szöveget ír a dokumentumok közé, inkább hátráltatva, mint előmozdítva felhasználásukat. Az adott esetben elképzelhetőnek tartanánk pl., hogy a nagy intézménytörténeti program három munkafázisban haladjon a teljes megvalósulás felé: (1) készüljenek gondos, teljességre törekvő adatfeltáró és dokumentumközlő munkák, (2) tanulmányok egyes korszakokról, témákról, személyiségekről (műfajuk szerint kismonográfiák, történeti esszék, mémoárok), (3) mindezek alapján s mindezekkel együtt épüljön fel (akár kollektív vállalkozásként) az Intézmény történeti öneszmélését megvalósító, a jelenre tekintő s a jövőt munkáló nagy monográfia. Mert mondanunk sem kell, hogy a magyar nemzeti könyvtár történeti monográfiájának elkészítését a társadalmi gyakorlat orientálásának legidősebb szükséglete tűzi napirendre, éppen ma, amikor általában a tudományos technikai forradalommal, hazánkban a szocializmus teljes felépítésével kapcsolatos feladatok az információs intézmények egész rendszerének megújítását sürgetik.

Épp ezért óvjuk magunkat s óvunk másokat is a közvetlen gyakorlati célú, az elméleti, és a történeti stúdiumok antidialektikus különválasztásától vagy éppen szembeállításától. Bár az olvasó okkal tűnődik el, miért nincs több jele a kötetben annak, hogy a KMK mint egyre inkább szociológiai és informatikai érdeklődésű műhely, az OSzK része, s keresi SEBESTYÉN Géza, vagy a gyakorlatban tevékeny más nagy formátumú könyvtárosok keze nyomát, helytelen volna az Évkönyvnek a jelenhez, a társadalmi és a szakmai gyakorlathoz való viszonyát pozitivistá szellemben mint közvetlen kapcsolatot számonkérni.

Ellenkezőleg: világosan kell látnunk, hogy az Évkönyv markánsan történeti irányra (függetlenül attól, hogy megfogalmazódott-e szerkesztőségi programban) az adott könyvtári gyűjtemény tartalmi és funkcionális sajátosságából nő ki és arra hat vissza.

Jól végiggondolható ez a viszony a *Könyvtörténeti és művelődéstörténeti tanulmányok* c. utolsó rész írásai alapján is. BORSA Gedeon J. MANLIUS könyvkötői tevékenységére derít itt fényt 24 eredeti kötés azonosításával. FALLENBÜCHL Zoltán GRASSALKOVICS Antal aforizmáinak kéziratát mutatja be, nemcsak filologice, hanem az udvarban befolyásra törő magyar hivatalnok-arisztokrácia ideológiájának dokumentumaként. JESZENSZKY Géza országunk külföldi megítélését nyomozza az I. világháború előtti angol kiadványokban. KOZOCSA Sándor *Három költő emberközelből* cím alatt emlékezik vissza, nem is annyira BABITSRA, KASSÁKRA és OLÁH Gáborra, mint inkább az élménymorzsákra, amelyeket kétkezi munkásainak is juttat az irodalom. A rovat többi öt írása itt is füzérbe kívánkozik. (INDALI György: *Kultsár István és özvegye előfizetési felhívásai a Hazai és Kölföldi Tudósítások tárgyában.* 347—356. l. — BATÁRI Gyula: *Bugát Pál folyóirata, az Orvosi Társ. 1831—1848.* 357—370. l. — MIKLÓSSY János: *A „halálveszélyes apathia” ellen.* (Vajda János 1863-as lapkísérlete.) 371—384. l. — BATA Imre: *A Válasz sorsának alakulása 1934 után.* 385—396. l. — MARKOVITS Györgyi: *Emigráns magyar lapok Dél-Amerikában a második világháború éveiben.* 433—444. l.) Méltó kutatásszervezői feladat lenne összefogni e rokon érdeklődésre valló folyóirat-történeti portyákat, sőt számbavenni az Évkönyv, a Könyvszemle és más könyves orgánumok sok-sok folyóirattörténeti mozaikját, hogy rendszerezett előmunkálatokra, tervszerűbb alapokra helyezkedhessenek mind a hasonló adatfeltárások, mind a folyóiratmonográfiák munkálatai. A számbavétel pontosan megmutatná, amit általában így is tudunk, hogy a periodika-kutatók zömmel könyvtárosok. Egy ismertetés keretében bőbeszédű pedantéria volna akár e folyóirattörténeti, akár a többi kulturtörténeti dolgozatról kimutatni, hogyan, miért jut el a *gyakorló* könyvtáros a megfelelő *kutatási* témákhoz, s hogyan, miért nem nélkülözheti mindennapi munkájában a kutatás eredményeit. A hangsúlyt itt inkább arra helyeznénk, hogy a könyvtárnak nemcsak kiváltságos lehetősége, hogy mindezen régiókban kutatási műhelyként működjék, hanem szükséges hivatása. És innen már nincsenek messze bizonyos következtetések, amelyek tudományökonómiai oldalról egy, a könyvtárakban régtől fogva művelt tudománykomplexum funkcióját, interdiszciplináris állományát segítenék tisztázni. De erről itt *sapientia sat*, magyarázatul az elismerő megállapításnak: az OSzK Évkönyvének új kötete az Intézmény tudományos hagyományaira építve s annak gyakorlati munkájával termékeny kapcsolatban, jelentős kutatási eredményekkel járult hozzá a magyar könyvtári tudományok állományának épüléséhez.

CSÚRY ISTVÁN

Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi. Immár történészek generációi fordulnak a középkori elbeszélő kutfők fogalomává vált bibliográfiájához, August POTTHAST 1862-ben (második, bővített kiadásban pedig 1896-ban) megjelent, *Bibliotheca historica medii aevi* c. munkájához. A hatalmas mű azonban az újabb forráskiadványok és az egyes forrásokra vonatkozó újabb tanulmányok kiadása folytán egyre inkább elavul. Ezért határozta el 1953-ban a római olasz középkori történeti intézet 70 éves jubileumi konferenciája a munka átdolgozását. Természetesen ez ma már csak kollektív feladat lehet. Elvégzésére számos országban alakult nemzeti bizottság; ezeknek tevékenységét a Comité Scientifique du Répertoire des Sources Historiques de Moyen Age fogja össze (vezetője Raffello MORGHEN római professzor), 1955 óta a Comité International des Sciences Historiques égisze alatt. Az irányító szerv Végrehajtó Bizottsága a nemzeti bizottságok képviselőit évente közgyűlésre hívja össze Rómába.

A nemzeti bizottságok munkájában a többször átdolgozott szabályzat a mérvadó. Eszerint az új feldolgozás részint az elavult bibliográfiai adatok kiselejtezését, részint

az újak felvételét jelenti. Az „új Potthast” kirekeszti az oklevéltárakat (a nagy sorozatok kivételével), de az elbeszélő kútfőkön kívül felveszi a társadalmi fejlődést tükröző jogi, továbbá a filozófiai, teológiai, misztikus, tudományos, technikai műveket és a történelmi tartalmú költeményeket is. Az időhatár az általános 1500-on túlmegy Magyarország, Csehország és Jugoszlávia esetében 1526-ig, Litvániánál 1569-ig, Havasalföldnél és Moldvánál 1601-ig, Oroszországnál 1648-ig. Az egyes címszavak a szerző neve és a cím (illetve a tárgyi címszó) után a forrás rövid jellemzését adják latinul, majd kézíratait (*Mss.*), kiadásait (*Edd.*), fordításait (*Transl.*) és irodalmát (*Comm.*).

A magyar anyag elkészítésére a Történettudományi Intézet kapott felkérést; ez MÁLYUSZ Elemért bízta meg a munka megszervezésével. (L. tőle: Beszámoló a „Comité Scientifique du Répertoire des Sources Historiques du Moyen Age” 1956. évi római konferenciájáról, *Az MTA Társad.-Tört. tud. Osztályának Közleményei* 1957. 145—152.; *Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi*, uo. 1973. 105—112.) Kívánságára a hazai elbeszélő kútfőket KUMOROVITZ B. Lajos, a külföldieket MEZEY László, a jogi emlékeket az alulírott dolgozta fel. A szükséges latin fordításokat s azok ellenőrzését a néhai HOLUB József és JUHÁSZ László végezték el. Sajátos módon (a szabályzat egyik kiadásának a középkort a mai Romániára nézve 1601-gyel záró passzusa alapján) az Erdéllyel valamilyen kapcsolatban volt humanista írók is bekerültek a műbe, mint BARANYAI DECSI János, Johannes M. BRUTUS vagy CSANÁDI Demeter. Ezeket a román nemzeti bizottság dolgozta fel, kifogástalanul. A szerzők neve nem szerepel a címszavak alatt, ezekért az illető nemzeti bizottság vállalja a felelősséget.

Eddig az I. kötet (*Series collectionum, Romae* 1962.), a II. (*Fontes A—B, Romae* 1967.) és a III. (*Fontes C, Romae* 1970.) jelent meg. Reméljük, mihamar követi a többi is, történetírásunk nagy hasznára.

BÓNIS GYÖRGY

Az „*Il Transilvano*” külföldön és itthon. A *Diruta* kutatás mai állása. Jelen cikkem megírására két nyomós ok vezetett. Az egyik az, hogy a címben szereplő 16. századi zenepedagógus és zeneszerző magyar vonatkozású művének egyre növekvő hírnevét itthon is tudomásul vegyük. A másik ok, hogy korrigáljam a művel kapcsolatban elterjedt számos téves adatot.

Az *Il Transilvano* hírnevének megalapozása nem magyar, hanem külföldi tudós nevéhez fűződik. A rostocki KREBS Károlynak egyetemi disszertációja (1892), a *Girolamo Diruta's Transilvano. Ein Beitrag zur Geschichte des Orgel- und Klavierspiels im 16. Jahrhundert* alapján változtatta meg az *Il Transilvano*val kapcsolatos véleményét. A tanulmányról készült különnyomat (1893), mely birtokomban van, *DIRUTÁ*t Európa első zenepedagógusaként üdvözli és művét mérföldkönek, felbecsülhetetlen forrásnak mondja. Mivel nemcsak ismerteti és nemcsak tartalmi kivonatát adja, hanem elemzi, mérlegre teszi és ezáltal össze is hasonlítja a *Transilvanot* a kortársak más ehhez hasonló kezdeményezéseivel, azt kell mondanunk, hogy *DIRUTA* teljes megértéséhez mindmáig elengedhetetlen a KREBS tanulmány ismerete. Ez az értéktétele annál is feltűnőbbnek tűnhetik, mert disszertációja közel 100 évvel ezelőtt jelent meg. Neki köszönhető, hogy külföldön is itthon egyaránt az *Il Transilvanora* irányult mindazon tudósok figyelmé, akik az orgona és billentyűs hangszerek tanításának, technikájának, módszerének történeti kialakulását kutatták.

Ha nem is azonnal, de 15 évi késéssel a KREBS disszertációnak hazai visszhangja is akadt. KROPF Lajos az *Erdélyi Múzeumban* (1907. 393—96.) beszámolt a rostocki tudós tanulmányáról és külön felhívta a hazai történészek és kutatók figyelmét, hogy

nemcsak KREBS, de F. J. FÉTIS is a *Biographie universelle des musiciens*-ben (1860!) említést tesz a bolognai Liceo Musicaleban őrzött 1612. kiadású *Il Transilvanoról*, amely épp hazai viszonylatban tartalmaz új adatokat BÁTHORY Zsigmond reneszánsz műveltségéről. KREBS ui. az 1597-es kiadású British Muzeum tulajdonában levő példányt használta, melyben nem található a mecénás fiatal fejedelemhez intézett ajánlás. Épp ennek a dedikációnak és keltezésének (1593. ápr. 10.) problémája indította el a lázas keresést az első kiadás példányainak felkutatására. KROFF tehát azoknak az érvelését fogadja el, akik a későbbi kiadásokban is megtalálható ajánlás dátumából egy 1593-as eredeti nyomtatvány létezését bizonyosnak vették. Ezt az érvelést EITNER így fogalmazza meg: »Die erste Ausgaben muss um 1593 erschienen, denn mit diesem Jahre ist die Dedicat in der Ausgabung von 1612 gez.». (Biographisch-Bibliografisches Quellen-Lexikon. Leipzig, 1900. III. k. 209. l.). Ezt a feltevést, bármennyire megalapozottnak is látszott, egyetemlegesen csak akkor fogadta el a tudományos közvélemény, amikor évtizedekkel később ismertté vált a már elveszettnek hitt eredeti, első kiadás. A kérdés első sorban a magyar reneszánsz kutatók számára jelentett izgalmas feladatot.

Az mindenképpen észrevehető, hogy KREBS hatására egyre több francia, olasz nyelvű tanulmány foglalkozik a századfordulóban a DIRUTA témával. Könyvekben, lexikonokban megjelent cikkeiket az egyetemes bibliográfiák pontosan felsorolják. Közülük kiemelem HARASZTI Emil francia, olasz írásait. Mind megegyeznek abban, hogy elfogadják KREBS megállapításait és az *Il Transilvanot* az európai zenekultúra kialakulásának szemszögéből nézve alapvető műnek tekintik.

A zenetörténészeken, a zeneelmélet és zenepedagógia kutatóin kívül azonban elismeréssel kell szólnunk azokról a könyvtárkutatókról és tudós műgyűjtőkről is, akik hivatásszerűen, időt és pénzt nem kímélve igyekeztek az eredeti kiadás nyomára bukkanni, a megtalált példányok lelőhelyéről, adatairól beszámolni, sőt a magán kézben levő ősnymtatványt megvásárolni. Hogy ez a lázas keresés még ma is sikerrel jár, mutatja pl. az, hogy 1950-ben Washingtonban vásárolták meg a ritkaságszámba menő első kiadás egy darabját. A hírt megemlíti FALVY Zoltán is a *Studia Musicologiában* megjelent cikkében: *Diruta- Il Transilvano, 1593.* (1969. XI. t. 123.), melyre különben még vissza kell térnem.

Ahhoz, hogy valaki az *Il Transilvanoval* — még hozzá az első kiadásnak, az 1593-asnak egy példányával — behatóan foglalkozzék, nem kell külföldre menni. Épp ennek hangsúlyozása a jelen beszámoló egyik célja. Ennek ugyanis megvan a maga könyvészeti érdekessége és hazai története. Kezdem APPONYI Sándorral, aki a *Hungarica* utolsó kötetében (Neue Sammlung, München 1927. 48. l.) írja: tapasztalván, hogy az *Il Transilvano* mennyire ismeretlen a magyar bibliográfusok előtt, mindent megmozgatott, hogy azt megszerezze gyűjteményébe. Az első kiadás egy nagyon megviselt példányával először 1870 körül találkozott egy római régiségkereskedőnél. Ezt később egy 1625. kiadásával cserélte ki. Ez ma is megtalálható a Hungaricában.

Sokkal szerencsésebb volt ezen a téren RÁTH György. Ő ugyanis megvásárolta az első kiadás egy gyönyörű, teljesen ép példányát, melyet felbecsülhetetlen értékű gyűjteményével együtt a Magyar Tudományos Akadémiára hagyott. A MTA könyvtárában természetesen minden kutató rendelkezésére áll ennek ellenőrzése. Annál érthetlenebb, hogy HARASZTI Emil egy olasz nyelvű cikkétől, valamint LAKATOS István Bukarestben megjelent rövid beszámolójától (Zenetörténeti Írások. 1971. 5. l.) eltekintve hazai zenetörténészeink és kutatóink erről a világviszonylatban is ritkaságnak tekintett reneszánsz kincsünkről nem tesznek még említést sem, a jelek szerint azért, mert nem ismerik, illetve nem tudják, hogy itthon is hozzáférhető. Erre enged következtetni pl. az, hogy hazai viszonylatban egyedülálló könyvében PERNYE András, a neves zene-történész Dirutáról szólván megjegyzi, hogy az *Il Transilvano* megjelent faksimile

kiadásban és nem említi, hogy bárki hozzáférhet itthon is. Lehet, hogy tévedek, de ismervén precizitását, bizonyosra veszem, hogy erre az adatra kitért volna a lábjegyzetekben. (*Előadóművészet és zenei köznyelv* Bp. 1974. 142.). Sokkal világosabb és egyértelműbb viszont FALVY Zoltán említett cikke, aki még külön ki is emeli, hogy az általa ismert két (!) első kiadású példány Amerikában, illetve Rómában található: „... ci sono allora due copioni conosciuti, l'uno si trova in America, l'altro in Europa...”, vagyis a cikkében említett római Lancisiana könyvtárban. Pedig a *Magyar Zenei Lexikon* is rögzíti, hogy az *Il Transilvano* az MTA könyvtárában is megtalálható. Kincünkét regisztrálja a legtekintélyesebb nemzetközi repertoire, a RISM a 417. I. D 3134 jelzet alatt, jelezvén, hogy a rendkívül ritka első példány Rómán és Washingtonon kívül az MTA könyvtárában is megvan. (*Repertoire International des Sources Musicales*. Bärenreiter 1972.)

Az Akadémia kéziratárában őrzött *Il Transilvano* kortörténeti és zeneelméleti anyagának feldolgozása zenei és irodalmi szakértők bevonásával folyamatban van. Addig is, míg eredményeinkről beszámolhatunk, szólni kell néhány olyan helytelen, vagy több évszázados tévedésen alapuló állításról, melyet egyik kutató a másiktól vesz át és ezzel akaratlanul is megtéveszti a kérdéssel foglalkozót.

Mindenekelőtt megemlíteném a mű címével kapcsolatos tévedések egész láncolatát. A félreértésre az ad okot, hogy a „transilvano” szó a címben is szerepel és a dialógus formában előadott traktátus egyik szereplője is „transilvano”. Innét van az, hogy sokan — neves zenetörténészek is — hol az interlocutortól eredeztetik a mű címét, hol a címben szereplő *Il Transilvano*t teszik meg a dialógusban megszólaló interlocutornak. E félreértések eloszlátására a választ maga DIRUTA adja meg, méghozzá két helyütt is. Az előszóban a következőket olvashatjuk: „... mi proposi raccomandarla (t. i. a művet) a V. Altezza Serenissima, come a Principe meritissimo di quella Provincia, il cui titolo, e nome porta seco il Libro.” A 35. lap utolsó bekezdésében újra visszatér műve címének magyarázatára: „Per la dipendenza, che porto a quel Sereniss. Principe e per la tutela, che sotto il nome suo haver questa Opera voglio dedicarne gliela...”

Miután a könyv címében szereplő „erdélyi” azonosítását DIRUTA jóváltából tisztázottak kell tekintenünk (vagyis *Il Transilvano* egyenlő BÁTHORY Zsigmond fejedelemmel), áttérhetek egy ugyancsak évszázadokra visszanyúló tévedés korrigálására. Ez az interlocutor személyével van kapcsolatban. A kiindulópontot 1789-ben kell keresnem, méghozzá az angol BURNEY-nek *General History of Music* Londonban megjelent művében, melyben az *Il Transilvano*val kapcsolatban a következőket írja: „In 1615 was published at Venice in folio a book entitled *il Transilvano*, a dialogue between the author, and his scholar a prince of Transilvano, by Girolamo Diruta.” Hogy az interlocutor maga az erdélyi fejedelem, aki egyúttal DIRUTÁnak tanítványa, szó szerint átveszi FORKEL (1792), GERBEN (1812), a pozsonyi származású olasz Pietro LICHTENTHAL (1826), WEITZMANN (1860—65), PROSNITZ (1879). Még ezeket is túlszárnyalja C. STAINER, aki *Grove Dictionary of Music II.*-ben azt írja, hogy a mű BÁTHORY Zsigmondnak itáliai útja alkalmából keletkezett (tudott dolog, hogy Zsigmond soha sem járt Itáliában). Az *Il Transilvano*nak legtudományosabb ismertetője elméleti és gyakorlati tanításának mind máig legalaposabb szakértője, KREBS professzor is helytelen következtetésre jut a kérdéssel kapcsolatban. Szerinte a könyv címének *Il Transilvano*ja és a műben gyakran szereplő *un Transilvano* ugyanaz a személy. Véleményét azzal indokolja, hogy DIRUTA kortársai gyakran használták ezt a módszert. Példákat is hoz fel: V. Galilei (Vineggia 1568.): Il Fronimo, vagy E. Bottrigari (Ferrara, 1602): Il Melone... ezek a címek egy-egy interlocutor nevét őrzik, épp úgy, ahogy DIRUTÁnál az *Il Transilvano* a dialógusban szereplő „erdélyi” nemestől való. (I. m. 316). Ez a vélemény is szívósan él tovább szinte napjainkig. PERNYE András említett könyvében is rábukkanunk:

...„a mű szokatlan címét onnét nyerte, hogy a dialógusformában előadott traktátus egyik szereplője egy erdélyi nemesember.” (i. m. 142. l.).

A felsorolt szerzők véleménye onnét ered, hogy nem érzékelik az II és az un közötti árnyalati differenciát. Hogy a dialógusban szerepeltetett „un transilvano” nem azonos a címben található „II Transilvanoval” az abból is nyilvánvaló, hogy a szerző többször is hangsúlyozza, hogy ez az „un”-nal jelzett személy csak megbízottja, követe az erdélyi fejedelemnek. Ha pedig azoknak a véleményét vizsgáljuk, akik még tovább mennek és az „un” mögött egy meghatározott személyt keresnek, még hozzá JOSIKA Istvánt, akkor erre csak azt válaszolhatjuk: mindez csupán feltételezhető, de nem bizonyítható! Az azonosítás hipotézise VERESS Endre szóbeli közléséből származhatik, amit APPONYI (i. m. 50. l.) jegyzeteiben rögzített is. Erre HARASZTI is utal és valószínűleg így került be a *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*ba (1954. III. 555—59.), mely cikk az ő neve alatt jelent meg. Itt a hipotézisből már határozott állítás lett: nem lehet más, csak JOSIKA I. kancellár. Ennek lehetőségét különben én sem zárom ki, csak bizonyíthatóságát vonom kétségbe. Annál is inkább, mert az 1609-ben megjelent második rész megírásakor — melyben szintén „transilvano” az egyik interlocutor — JOSIKA már nem élt, közben ui. fejedelmi „barátja” kivégeztette. Ha tehát egészen szabatosan fogalmazunk, akkor legfeljebb azt mondhatjuk, hogy DIRUTA az első részben valószínűleg a BÁTHORY Zsigmond üzenetét közvetítő Jósikát szerepelteti név nélkül, de természetesen minden szava a szerzőtől való: DIRUTA írta a dialógust, előre átgondolva a tanmenetet.

Végül tisztázni szeretném az első és a későbbi kiadások közötti állítólagos eltérésekről szóló tévedéseket, vagy pontatlan állításokat. Ezt is nyomon lehet követni. A kérdést mindig az dönti el, hogy a művel foglalkozók melyik kiadás alapján számolnak be tanulmányaikban. Pl. KREBS megjelöli, hogy ő a British Muzeumban őrzött 1597. kiadást használta. APPONYI az 1625. egy példányát vásárolta meg. Ezekben tényleg nem található a BÁTHORYHOZ szóló ajánlás. Ebből azonban nem következik az, hogy csak az első közli, ahogy pl. FALVY írja: „...solo essa (t. i. 1593) contiene la dedica al principe”. (I. m. 123.) Hogy a későbbi kiadások között is van olyan, amelyben megtalálható a dedikáció, bizonyítani tudom egy kezemben levő fotókópiával, mely 1612. évben kiadott könyvről való: In Venetia, Appresso Giacomo Vincenti. MDCXII. (Bibliotheca Landsbergiana.) Arra még nem tudok választ adni, hogy miért maradt ki egyikből, másikkól. Későbbi kutatások talán erre is fényt derítenek majd. Talán ZSIGMOND fejedelem sorozatos kudarcaival, lemondásaival, eltűnéseivel magyarázható? Ha erre nem is, de arra mindenképpen választ tudok adni, hogy KREBS professzor tényleg kétségbevonta-e az 1593-as kiadás létezését, ahogy ezt FALVY írja: „Il Krebs trovo discutibile l'esistenza della prima edizione”. Íme KREBS válasza disszertációjának 314. lapján: „Fétis glaubt, die erste Ausgabe sei vom Jahre 1593. Das kann schon richtig sein... Ein andere von 1612 mit dem Widmungsbrief auf dem zweiten Blatt: Al Serenissimo Principe di Transilvania il Signor Sigismondo Battori.” Az idézett KREBS-mondat helyreigazítja FALVYNak azt az állítását is, hogy egyedül SBARAGLIA tárgyalt az első, 1593-ban megjelent kiadásról: „...anche piú tardi pure ci era un solo autore che si riferisce all'edizione del 1593: 10 Sbaraglia nei suoi supplementi...” (1908!). Fétis alapján (1860!) beszámol róla tehát KREBS, sőt nálunk KROPF is, ahogy idézett cikkéből nyilvánvaló.

Ugyanide tartozik még annak tisztázása is, hogy vajon van-e az első és a későbbi kiadások között *szövegeltérés?* Erről mindaddig nem tudtunk, míg FALVY nem hívta fel rá a figyelmet: „Sfogliando il libro ho scoperto certe differenze rispetto alle edizioni posteriori...” (I. m. 123.) Mivel a cikk írója nem közölte, hogy milyen későbbi kiadásokkal hasonlította össze, sem azt, hogy melyek és milyen mérvűek ezek az eltérések,

a kérdésre világos választ nem tudok adni. Saját vizsgálataimból mindössze azt a következtetést tudom levonni, hogy az általam átnézett szövegek között egyedül néhány rövidítés között van eltérés és más betűformákat használtak az első, illetve a későbbi kiadásokban. Nemesak a lapok számozásában nem találtam eltérést, de még egy hangjegyen sincs különbség pl. az MTA-ban őrzött 1593-as és az említett 1612-es példány között.

A DIRUTA-kutatás mai állásáról szóló rövid összefoglalásnak legfőbb célja az, hogy a hazai reneszánsz kutatók előtt igazoltá tegyük az *Il Transilvano*val kapcsolatos eddigi álláspont revideálásának szükségességét. De azt is bizonyítani kívántam, hogy épp az MTA-ban őrzött, nemzetközileg is nyilvántartott példány alapján nekünk is behatóan kell foglalkoznunk Európa egyik legismertebb orgonaiskolájával. A fentiekből nyilvánvaló, hogy a kérdés külföldön is napirenden van. Ezt igazolja az *Il Transilvano* első és második részének faksimile kiadása: Bärenreiter Verlag 1612. (I. rész) és 1622. (II. rész), valamint a bolognai Bibliotheca Musica gondozásában az 1593. alapján. Úgy gondolom, elérkezett az idő, hogy megbecsülve saját múlt és jelen értékeinket, magunk is részt vegyünk az egyetemes reneszánsz kultúra feltárásában, különösen olyan esetben, amikor velünk van szoros kapcsolatban, mint az itt tárgyalt *Il Transilvano*.

BARLAY Ö. SZABOLCS

Az MTA és KM Könyvtártörténeti és Bibliográfiai Munkabizottságának működéséről (1974 július—1975 június). E két félv év alatt jelentős események történtek a Bizottság életében és szervezetében. Ezekről — a hosszú időszakra való tekintettel — mégis csak vázlatosan tudunk beszámolni.

Szeptember 30-án a Bizottság a JUHÁSZ Erzsébet és VOIT Krisztina szerkesztésében készülő *Magyar Könyvszemle*-repertórium tervével foglalkozott. A tervezet elbírálására HAVASI Zoltán vezetésével bizottságot bízott meg. Második napirendi pontként MEZEY László számolt be a *Fragmenta codicum* eddig elért eredményeiről. A töredékek felkutatása és feldolgozása az 1973 őszen ismertetett, és a *Magyar Könyvszemle*ben is közzétett (1973 2. sz. 211—213.) feldolgozási szabályzat szerint haladt. A munka az Egyetemi Könyvtár (Budapest) már rendelkezésre álló és kötéstáblákról folyamatosan lefejtett kódextöredékének (kb. 250 db) feldolgozásával kezdődött. A terv megvalósításához a feldolgozásban résztvevő munkatársakon, tanítványokon kívül a Kulturális Minisztérium (a továbbiakban KM) anyagi támogatással, az Eötvös Kollégium és az ELTE Régi Magyar Tanszéke helyiség-biztosításával, a budapesti Egyetemi Könyvtár főigazgatója és munkatársai az anyag hozzáférhetővé tételével járultak hozzá. A töredékek lefejtése és restaurálása is az Egyetemi Könyvtárban folyt. Az ilyen vállalkozásnál nagy jelentőségű rendszerező, nyilvántartó munka NYÉKHELYI Tiborné érdeme. A továbbiakban MEZEY László a feldolgozás módszerét (műfaji csoportosítás, kormeghatározás) és számszerű eredményeit ismertette.

A munka tudományos eredményeiről 1974. okt. 9-én, a Bizottság felolvasó ülésén számolt be. Az eddig lefolytatott munkának, néhány verifikált korai emlék textológiai értékén túl az a legnagyobb jelentősége — ami egyben a munka fontosságának elsőrendű bizonyítéka is —, hogy a megvizsgált töredékeknek kb. 60%-nál valószínűsíthető a magyarországi keletkezés vagy egykorú használat. Különösen öröndetes, hogy a 32 db 1200 előtti töredék közül is 9—10 darabnál tételezhetjük ezt fel.

A Bizottság második őszi felolvasóülésén (nov. 11) BOTKA Ferenc az irodalmi szakbibliográfia kérdésével foglalkozott. Előadása a Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiái

Füzetekének célkitűzéséhez kapcsolódott. E füzetek közvetlen motívuma az volt, hogy ideális szerzeményezési programot adjanak az 1712 utáni magyar irodalom fejlődését dokumentáló könyvtár számára. Közvetett, tudományos bibliográfiai célja azonban e kor szépirodalmi szövegeinek dokumentálása.

Az 1974 nov. 18-án sorra került rendes ülésen MEZEY László elnök bejelentette a Bizottság szervezetének átalakulását. A továbbiakban a Bizottság az MTA és a KM közös szerveként működik. Bejelentette még, hogy az MTA I. Osztálya a lemondott V. Kovács Sándor helyett a titkári teendőket ellátásával VIZKELETY Andrászt bízta meg. — ZIRCZ Péter a KM részéről üdvözölte a Bizottságot. Az 1970. évi könyvtárügyi konferencia megállapításaiból kiindulva ismertette a tudományos könyvtárak és a könyvtári kutatás előtt álló főbb feladatokat és kezdeményezéseket. A könyvtárpolitika egyre nagyobb mértékben az intenzív fejlesztést teszi lehetővé. A Kutatáspolitikai Szakbizottság elemzése is elsősorban arra hívták fel a figyelmet, hogy nincs meg a megfelelő kapcsolat a könyvtári kutatások és a tudományszervező intézmények között. Elsősorban ezen a téren, a kutatások hazai és nemzetközi koordinálásában, támogatásában és a tudományos káderfejlesztésben szeretne a KM a Bizottsággal együttműködni. A hozzászólók hangsúlyozták, hogy a tudományos életben is messzemenő kölcsönhatás áll fenn, és a könyvtárakban folyó tudományos munkától nagyon sok függ az alap kutatásokat értékesítő szaktudományok területén (MEZEY László). Az elvi szempontok és a gyakorlat közelebb hozása éppen a Bizottságban együttműködő testületektől (MTA, KM, nagykönyvtárak) várható (HAVASI Zoltán). A nagykönyvtárak jelenlévő képviselői (PAJKOSSY György, REJTŐ István) az intenzív fejlesztés és működés kívánalmainak megfelelő lehetőségek megteremtését kérték a Minisztériumtól, hangsúlyozva, hogy a káderkérdés nemcsak az egyetemi képzés, az utánpótlás kérdésében (KISS István), hanem a meglévő káderek kihasználásának kérdésében is vizsgálандó.

1975 első munkaiülésén, január 23-án MEZEY László előterjesztette a Bizottsági 1975. évi munkatervét, amelyet a Bizottság elfogadott és még néhány téma felvételét kérte. — Az ülés második pontjaként BORSA Gedeon és HERVAY Ferenc számolt be a *Régi Magyarországi Nyomatványok* II. kötetének munkálatairól (vö. *Magyar Könyvszemle* 1972. 1—2. sz. 130.), amely az 1601—1635 időszakra terjed ki és 720 nyomatvány leírását, valamint 50 műnek a hazai nyomatványok közül való kizárását fogja tartalmazni. A tételek bibliográfiai és tartalmi-elemző leírása elkészült. Az egységesítés munkája, az első kötetből ismert tízféle mutató és a címlap-fakszimilék az év végére elkészülnek.

Március 23-án HAIMAN György referált a magyarországi nyomdák betűtípusainak meghatározásáról. Az ezzel kapcsolatos kutatások: a nyomdatermékeknek nyomdához való kötése, e termékeknek az európai nyomdaművészettel való kapcsolatainak kiderítése a magyar művelődéstörténet fontos eszköze. Egészen a betűöntőgépes nyomtatás koráig (1860—70) a típusok jól definiálhatók és többnyire forrásukig visszavezethetők. Az előadás ezután vetített képek segítségével a 17. sz. közepétől a 18. sz. közepéig erdélyi nyomdákban előállított produktumok vizsgálatából leszűrhető eredményeket ismertette. A hozzászólók hangsúlyozták, hogy ezt a jelentős munkát mind időben, mind földrajzilag ki kellene terjeszteni, és ehhez, főleg a fiatal könyvtárosok köréből, munkatársakat kellene megnyerni (BORSA Gedeon, KENYERES Ágnes, CSAPODI Csaba). MEZEY László javasolta, hogy a témát nagyobb nyilvánosság előtt újból meg kellene tárgyalni. A következőkben BORSA Gedeon a 18. századi hazai nyomatványok bibliográfiai nyilvántartásbavételéről tett jelentést. A gyűjtés az 1711 utáni nyomatványokra terjed ki, a KM támogatásával folyik. A gyűjtés az OSzK-ban és a budapesti Egyetemi Könyvtárban befejeződött (10.000, ill. 6.000 példány), több vidéki nagykönyvtárban folyamatban van. Eddig mintegy 30.000 példányt vettek nyilvántartásba, melyek

közül 5—600 bibliográfiailag ismeretlen. Külföldön eddig csak kezdeti — bár biztató feltárások folytak. Ezután BORSA Gedeon az egyházi gyűjtemények könyvritkaságainak összeírásáról számolt be, ami 1972-ben miniszteri utasításra indult el. 1974 során a központi egyházi gyűjtemények (kb. 30 könyvtár mintegy 1,5 millió állománnyal) a bejelentésnek eleget tettek, és a védettségi eljárás is elindult. Nehézkesebb az egyházközségi gyűjtemények nyilvántartása. Az eredmény azonban így is jelentős. Az ösnyomtatványok száma pl. a SAJÓ—SOLTÉSNÉ-féle katalógushoz viszonyítva kb. 150 db-bal szaporodott. A gyűjtés meggyorsítására és megbízhatóvá tételére SZENTMIHÁLYI János, MEZEY László és TARNAI Andor tett javaslatokat. Az ülés utolsó napirendi pontjaként CSAPODI Csaba és CSAPODINÉ GÁRDONYI Klára számolt be a szomszédos országokban végzett könyvtörténeti kutatásokról. A külföldre került magyarországi kódexek felkutatását az MTA Középkori Munkabizottsága kezdeményezte. Az eddig kapott UNESCO támogatásra a jövőben sajnos nem lehet számítani. A továbbiakban ismertették a külföldi kódexkutatás nehézségeit (az anyag feltáratlansága, a táruk rövid nyitvatartási ideje stb.) és az egyes országokban elért eredményeket és az ottani további lehetőségeket. A hozzászólások nagyrészt a különböző könyvtárak, akadémiai intézetek részéről folyó külföldi könyvtári kutatások koordinálásával, nyilvántartásával és a jelentések hozzáférhetővé tételével foglalkoztak (HAVASI Zoltán, VIZKELETY András).

A CSAPODI-házaspár spanyolországi és svédországi tanulmányútról külön felolvasó ülésen számolt be február 5-én. Céljuk általában magyar vonatkozású középkori kéziratok verifikálása, ill. VITÉZ JÁNOS és MÁTYÁS király könyvtárába tartozó kéziratok azonosítása volt. Legnagyobb érdeklődést a spanyolországi új JANUS PANNONIUS-kódex felfedezése váltotta ki (HORVÁTH János). Az eredmények publikálása várható.

A félév második felolvasó ülésén, április 21-én KOMJÁTHY Miklósné a *Magyar Könyvészet 1921—1944* előkészületeit ismertette. Ez a Horthy-korszakot felölelő bibliográfia rendkívül fontos hiányt fog megszüntetni a magyar könyvészet rendszerében, bár a kisnyomtatványok (plakátok, röpiratok stb.) regisztrálására nem terjed ki. A megjelenés 1980-ra várható.

Június 17-én a Bizottság kibővített munkaülést tartott és megtárgyalta az 1976—80 közötti magyar könyvtári kutatások tervét PAPP István (Országos könyvtári kutatási terv) és ZIRCZ Péter (A könyvtári kutatások fejlesztése) tervezete alapján. A tervezeteket HAVASI Zoltán az OKDT Kutatáspolitikai Szakbizottságának elnöke vezette be. Ismertette a könyvtári kutatások tervezése és végrehajtása terén eddig elért eredményeket és kiemelte KÖHALMI Béla, MÁTRAI László és MEZEY László érdemeit mind az alapkutatások szorgalmazása, mind a képviselt művelődéspolitikai koncepció terén. A hozzászólók egyrészt a könyvtári tudományos munka jellegével (REJTŐ István, MEZEY László, HAVASI Zoltán, NAGY Ernő, KÓKAY György), másrészt a tudományos könyvtárosképzés kérdéseivel foglalkoztak (TÓTH Gábor, MEZEY László, VOIT Krisztina, VIZKELETY András, NÉMETH Mária, TÓTH András, REJTŐ István, HILLER István). HAVASI Zoltán, PAPP István és ZIRCZ Péter a vitát összefoglalva megállapították, hogy a tervezetek ellentmondást nem váltottak ki, csak kiegészültek. A javaslatok alkalmazása, amelyeket már minden illetékes fórum jóváhagyott, a KM feladata. Ezek alapján irányelvek készülnek a könyvtárak számára. Gyakorlati kérdésekben, a végrehajtás során, a KM továbbra is számít a Munkabizottság segítségére. ZIRCZ Péter végül országos kutatói konferencia összehívását javasolta. MEZEY László megköszönte az előadók és hozzászólók részvételét és ajánlotta, hogy a PAPP István tervezetében szereplő országos kéziratkataszter kérdését ősszel munkatervi pontként tárgyalja meg a Bizottság.

VIZKELETY ANDRÁS